

**Мусаелян Олена Миколаївна,
аспірант кафедри педагогіки
та психології професійної освіти
Національного авіаційного Університету**

ГЕНДЕРНО-ВІКОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОФЕСІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ СХИЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація. У статті наведено результати емпіричного дослідження психологічних особливостей аутоагресивної поведінки студентів вищих навчальних закладів, залежно від їхніх гендерно-вікових та організаційно-професійних характеристик. Констатовано факт схильності до аутоагресивної поведінки значної частини студентської молоді. Показані особливості схильності до різних проявів аутоагресивної поведінки, залежно від статі, віку, місця проживання, профілю та курсу навчання. Такі особливості виявлено, насамперед, стосовно схильності до аутоагресивної поведінки у жінок технічного профілю навчання та у чоловіків гуманітарного профілю навчання, а також у жінок, які проживають у сільській місцевості. Визнана доцільність розробки диференційованої програми для попередження аутоагресивної поведінки студентської молоді.

Ключові слова: аутоагресія, саморуйнівна поведінка, деструктивна поведінка, девіантна поведінка, аутоагресивна поведінка, студенти.

Мусаэлян Елена Николаевна

ГЕНДЕРНО-ВОЗРАСТНЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННО- ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СКЛОННОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ К АУТОАГРЕССИВНОМУ ПОВЕДЕНИЮ

Аннотация. В статье приведены результаты эмпирического исследования психологических особенностей аутоагрессивного поведения студентов высших учебных заведений, в зависимости от их гендерно-возрастных и организационно-профессиональных характеристик. Констатирован факт склонности к аутоагрессивному поведению значительной части студенческой молодежи. Показаны особенности склонности к различным проявлениям аутоагрессивного поведения, в зависимости от пола, возраста, места проживания, профиля и курса обучения. Такие особенности выявлены, прежде всего, относительно склонности к аутоагрессивному поведению у женщин технического профиля обучения и у мужчин гуманитарного профиля обучения, а также у женщин, проживающих в сельских регионах. Признана целесообразность разработки дифференцированной программы для предупреждения аутоагрессивного поведения студенческой молодежи.

Ключевые слова: аутоагрессия, саморазрушающее поведение, деструктивное поведение, девиантное поведение, аутоагрессивное поведение, студенты.

Olena Musaelyan

GENDER AND AGE, ORGANIZATIONAL AND PROFESSIONAL PECULIARITIES OF THE STUDENTS' INCLINATION TO THE SELF-HARM BEHAVIOR

Abstract. *The article deals with the results of empirical research of psychological features students' self-harm behavior in universities based on their gender, age, organizational and professional characteristics, the fact of propensity for self-harm behavior among most of students. There are peculiarities of predisposition to various expressions of self-harm behavior according to gender, age, location, specialization and year of course. Such features are found especially regarding the propensity to self-harm behavior of women of technical specialization and men in humanities education, and women who live in rural areas. Expediency of differentiated programs development for prevention students' self-harm is recognized.*

Keywords: *self-aggression, self-injurious behavior, self-destructive behavior, deviant behavior, self-harm behavior, students.*

Постановка проблеми

Актуальність проблеми дослідження. Однією з актуальних проблем нашого суспільства є аутоагресивна поведінка людини, тому необхідність вивчення причин виникнення такого виду девіантної поведінки не викликає сумніву.

Проблема аутоагресивної поведінки молоді для України набуває на сьогоднішній день особливої гостроти, оскільки молодь формується в складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей, невірноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства.

Молода людина з характерними для неї емоційною нестійкістю, імпульсивністю дедалі частіше потрапляє у кризові ситуації, що супроводжуються депресивними переживаннями. Саме в юнацькому віці загострюється проблема пошуку сенсу життя, адекватного вибору професії, через що зростає невпевненість у собі, виникають інтимні, особистісні та міжособистісні негаразди, що посилюють поведінкові девіації, зокрема аутоагресивну поведінку. Особливої ваги набуває розв'язання зазначених проблем для студентської молоді у контексті підготовки фахівця-професіонала, здатної до самореалізації особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Слід зазначити, що існує багато теорій, які пояснюють природу аутоагресивної поведінки, але єдиної теорії не існує донині, як не існує й одного, усталеного терміна. Так, в іноземній літературі найбільш поширені терміни: «суїцидальні еквіваленти», «субсуїцидальні феномени», «приховані суїциди»,

«саморуйнівні суїциди». В українській літературі синонімами терміна «аутоагресивна поведінка» є терміни «саморуйнівна поведінка», «аутодеструктивна поведінка», «суїцидальна поведінка»¹⁴.

Найбільш суттєвий внесок у дослідження причин аутоагресивної поведінки людини зробила психоаналітична школа (З. Фрейд, А. Адлер, В. Франкл, К. Юнг та ін.). З. Фрейд, який був засновником психоаналітичної школи, своїми роботами поклав початок вивченню аутоагресивних тенденцій людини. Згідно з автором, в житті людини існує безперервна війна між інстинктами самозбереження та саморуйнації. Агресія спрямовується ззовні лише з метою зберегти суб'єкт від знищення, чому сприяють розвинені механізми психологічного захисту.

Багато хто з послідовників З. Фрейда підтримував його ідею про існування у людини двох протилежно спрямованих сил, які борються між собою. Одним з них був американський вчений К. Меннінгер¹². А. Адлер погоджувався з З. Фрейдом, що аутоагресія — це прихована атака на інших людей⁹. А послідовник З. Фрейда та А. Адлера В. Франкл вважав основною причиною аутоагресії втрату сенсу життя¹⁹.

Анатомо-морфологічний напрям був розвинутий У. Шелдоном, який вважав, що конституція тіла визначає риси характеру та схильність до аутоагресії⁹.

Представники гуманістичного підходу (А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, Є. Фромм) висловлювали ідеї, що від форми прояву, спрямованості свідомості залежить вирішення екзистенціального протиріччя та як наслідок – психічний стан людини та ймовірність дії факторів аутодеструктивної поведінки⁹.

Е. Шнейдман, який працював у межах феноменологічного напрямку, до причин схильності до аутоагресивної поведінки включав відчуття безнадійності та безпомічності, відчуття нестерпного душевного болю, відчуття ізольованості від суспільства, а також думку, що тільки смерть може стати єдиним засобом вирішення всіх проблем.

Н. Фарбероу є засновником концепції саморуйнівної поведінки. Його підхід дав змогу більш широко подивитися на проблему, відносячи до аутоагресії не тільки самогубства, а й інші форми аутоагресивної поведінки: алкоголізм, токсикоманію, невиправдану схильність до ризику тощо.²¹

¹⁴ Руженков В. А. К вопросу об уточнении содержания понятия «аутоагрессивное поведение» / В. А. Руженков, Г. А. Лобов, А. В. Боева ; БелГУ // Научно-медицинский вестник Центрального Черноземья. — 2008. — № 32. — С. 20–24.

¹² Меннінгер К. Война с самим собой / К. Меннінгер. — М. : Экспо-пресс, 2001. — 480 с.

⁹ Калашникова А. С. Психологические механизмы аутоагрессивных и гетероагрессивных действий с психическими расстройствами, не исключаяющими вменяемости : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06, 19.00.04 / А. С. Калашникова ; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. — М., 2010. — 273 с.

¹⁹ Фрейд З. Печаль и меланхолия / З. Фрейд // Суицидология: прошлое и настоящее. — М. : Когнито-центр, 2001. — С. 255–270.

²¹ Шнейдман Э. Душа самоубийцы / Э. Шнейдман. — М. : Смысл, 2001. — 401 с.

А. Бек, представник когнітивного підходу, вказує, що основою аутоагресивної поведінки є когнітивні спотворення: дихотомічне мислення, схильність до глобалізації, наявність ригідних когнітивних схем¹.

А. Реан, який є одним із представників соціально-психологічного підходу, відводив важливе місце самооцінці людини, інтроверсії, педантичності, депресивності, невротичності, успішності міжособистісної взаємодії в мікросоціумі та соромливості у формуванні схильності до аутоагресії¹³.

На думку Р. Літмена¹¹, психоаналітична школа, яка розвивала ідею напряду агресії у формуванні аутоагресивної поведінки у людини, зробила суттєвий внесок у дослідження її причин. Але, як показала практика згодом, психологічні техніки, які були спрямовані на звернення агресії зовні, не приводили до особливого успіху в запобіганні аутоагресивній поведінці людини, а методи, які були орієнтовані на укріплення захисних механізмів «Его», на оновлення відчуття надії, любові, довіри, на пошук сенсу існування, забезпечували більш стійкі результати у профілактичній роботі. Тобто причина аутоагресивної поведінки людини криється не тільки у спрямуванні вектора агресії на себе, є й інші причини, які потребують дослідження.

Саме тому актуальним є встановлення чинників, що зумовлюють появу схильності до аутоагресивної поведінки студентської молоді. Які види аутоагресивної поведінки найбільш характерні для студентського віку, чи пов'язані конкретні види аутоагресивної поведінки з віком, статтю, спеціальністю, профілем навчання, місцем проживання у молоді, яка навчається у вищих навчальних закладах – це питання, які потребують вирішення. Хоча з окремих досліджень можна зробити припущення про наявність таких відмінностей, зокрема, гендерних. Як наслідок, на основі публікацій про результати досліджень, що існують нині, неможливо розробити цілісну, диференційовану програму попередження аутоагресивної поведінки студентської молоді з урахуванням її гендерно-вікових особливостей та організаційно-професійних особливостей.

Мета статті – дослідити гендерно-вікові та організаційно-професійні особливості аутоагресивної поведінки студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу

В емпіричному дослідженні використано такі методи дослідження:

¹ Бек А. Когнитивная терапия депрессии / А. Бек, Шо Б. Раш, Г. Эмери ; пер. с англ. — СПб. : Питер, 2003. — 304 с.

¹³ Реан А. А. Психология человека от рождения до смерти / А. А. Реан. — СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. — 656 с. — (Серия «Психологическая энциклопедия»).

¹¹ Литмен Р. Зигмунд Фрейд о самоубийстве [электронный ресурс] / Р. Литмен // Журнал практической психологии и психоанализа. — 2003. — № 1. — Режим доступа : <http://psyjournal.ru/j3p/pap/php?id=20030101>

- методика визначення спрямованості агресії на себе та на інших Є. Ільїна, що являє собою дві психодіагностичні шкали, порівняння отриманих балів яких дає змогу визначити, до якого прояву агресії найбільш схильна певна людина⁸;

- власна авторська методика, яка має одну психодіагностичну шкалу, направлену на вимір схильності до аутоагресивної поведінки студентської молоді (Додаток);

- аналіз документації, за яким було виявлено гендерно-вікові (стать, вік) та організаційно-професійні (спеціальність, курс навчання) характеристики студентів;

- статистично-математичні методи опрацювання даних (критерій χ^2 - Пірсона, метод рангової кореляції r_s – Спірмена, дисперсійний аналіз) з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 17.0).

Вибірку досліджуваних становили 302 студенти вищих навчальних закладів м. Києва віком від 16 до 51 року, яких було розподілено на групи за гендерно-віковими та організаційно-професійними характеристиками:

- за статтю: 67,1% жінок, 32,9% чоловіків;
- за віком: 1) до 18 років (27,2%), 2) 18–20 років (36,1%), 3) 20–25 років (19,0%), 4) понад 25 років (17,7%);
- курсом навчання у ВНЗ: 1) 1 курс (40,7%), 2) 2 курс (30,0%), 3) 4 курс (8,7%) та 4) студенти 1 курсу, які отримують другу вищу освіту (20,7%);
- за спеціальністю: гуманітарний (70,0%) та технічний профіль (30,0%);
- за місцем проживання: жителі міста (89,3%) та жителі села (10,7%).

На першому етапі дослідження за методикою Є. Ільїна⁸ виявлено розподіл досліджуваних студентів за рівнями агресії (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл досліджуваних студентів за рівнями агресії

Шкали	Рівні схильності до агресивної поведінки, кількість досліджуваних, %		
	низький	середній	високий
аутоагресія	34,5	58,8	6,8
гетероагресія	24,0	63,0	13,0

Як видно з даних, наведених у табл. 1, найбільше у студентської молоді виражені показники гетероагресії. Так, високий рівень гетероагресії виявлений у 13%. Середній рівень схильності до гетероагресії виявлено у 63% досліджуваних. Отже, практично більше половини студентів (дві третини), які брали участь у нашому дослідженні, схильні до ризику проявів гетероагресії, тобто проявів агресії до інших людей, до нанесення їм фізичної або моральної шкоди, до вербальних та невербальних проявів агресивної поведінки. Такі студенти можуть проявляти як пряму, так і непряму агресію.

⁸ Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий / Е. П. Ильин. — СПб. : Питер, 2004. — 701 с.: ил. — (Серия «Мастера психологии»).

У досліджуваній нами групі студентів дещо менша кількість студентської молоді схильна до проявів аутоагресії, високий рівень якої виявлено у 6,8%. Але, як видно з табл. 1, середній рівень схильності до аутоагресії виявлено у 58,8% досліджуваних. Тобто більше половини молодих людей, які проходили тестування, загалом схильні до аутоагресивної поведінки. Вони виявляють схильність до ризикованої поведінки, віктимної поведінки, схильні до синдрому Тоада («веселого автоводіння»)¹⁴, мають схильність до непомірного вживання алкоголю, тютюнопаління, наркозалежності, самоприниження та завдання собі самопошкоджень. Ці студенти не вміють адекватно оцінювати життєві ситуації та правильно налагоджувати стосунки з однолітками.

На основі аналізу співвідношення гетеро- та аутоагресії виявлено розподіл досліджуваних студентів за вектором спрямованості агресії (спрямованість на інших; невизначена спрямованість; спрямованість на себе) (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл досліджуваних студентів за вектором спрямованості агресії

Вектор спрямованості агресії	Кількість досліджуваних, %
спрямованість на інших	45,7
невизначена спрямованість	24,6
спрямованість на себе	29,7

Як видно з табл. 2, найбільше студентів – 45,7%, тобто майже половина молоді, спрямовують свою агресію на інших людей. Ці дані перекликаються з даними табл. 1, в якій наведено найбільш високі показники у студентів до прояву гетероагресивної поведінки. Отримані дані можна пояснити тим, що підлітки та молодь взагалі схильні до відкритих проявів агресії під впливом підвищеного гормонального фону та емоційної нестійкості, характерної для періоду ранньої молодості.

Третина студентської молоді (29,7%), як видно з табл. 2, спрямовує свою агресію на себе, тобто схильна до аутоагресивної поведінки. І майже четверта частина (24,6%) молодих людей, які брали участь у нашому дослідженні, мають невизначену спрямованість агресії.

Слід зазначити, що методика Є. Ільїна більш спрямована на визначення вектора агресії (спрямованість на інших; невизначена спрямованість; спрямованість на себе), і не враховує особливості та форми прояву аутоагресивних дій та не визначає рівні схильності до аутоагресивної поведінки. Адже низький рівень аутоагресії є нормою для людини і навіть, як доводить психоаналітична школа, притаманний всьому живому. Крім того, якщо спиратися на дослідження інших

¹⁴ Руженков В. А. К вопросу об уточнении содержания понятия «аутоагрессивное поведение» / В. А. Руженков, Г. А. Лобов, А. В. Боева ; БелГУ // Научно-медицинский вестник Центрального Черноземья. — 2008. — № 32. — С. 20–24.

психологічних шкіл, як вже було зазначено вище¹¹, спрямованість вектора агресії є не єдиним чинником аутоагресивної поведінки. Тому було визнано за доцільне створити авторську методику «Визначення рівня схильності до аутоагресивної поведінки», яка б врахувала всі вищенаведені аспекти та була придатна для студентської молоді.

Методика була стандартизована та валідізована на вибірці студентів вищих навчальних закладів. У ході валідізації та стандартизації методики, насамперед, було проведено факторний аналіз відповідей респондентів на пункти-твердження опитувальника. Як первинні дані, що піддавалися факторному аналізу, використовувалися «сирі» (не оброблені за ключем) дані – числові показники (бали), що проставили респонденти за кожним пунктом-твердженням. Результати факторизації та аналіз придатності пунктів опитувальника показали, що деякі твердження (зокрема, пп. 3 та 27) необхідно вилучити. Для перевірки внутрішньої узгодженості завдань кожної шкали розраховувався коефіцієнт α -Кронбаха, який дорівнює 0,611. Це значення задовольняє психометричні вимоги, що висуваються до ефективного психодіагностичного інструментарію⁷.

Проведено процедуру стандартизації опитувальника О. Мусаелян «Визначення рівня схильності до аутоагресивної поведінки» на українській вибірці студентів вищих навчальних закладів. Безперечно, ми не вважаємо його стандартизацію повністю завершеною, адже цей процес має продовжуватися з певною періодичністю, на дещо більшій та більш різноманітній вибірці. Опитувальник, зважаючи на досить універсальні трактування пунктів-тверджень та інтерпретацію шкал, може використовуватися:

- у дослідницьких цілях, під час проведення пілотажних досліджень з подальшим поглибленим вивченням особливостей аутоагресивної поведінки студентської молоді з використанням паралельного психодіагностичного інструментарію особистісного чи групового характеру;
- для вирішення психодіагностичних завдань на перших етапах дослідження для отримання даних, на основі яких будуть впроваджуватися технології та методики, що допомагають студентам подолати невпевненість у своїх силах, у процесі навчання; для сприяння адаптації новачків-студентів у життя ВНЗу та попередження різних видів девіантної поведінки;
- опитувальник може використовуватися психологами та викладачами вищих навчальних закладів для роботи зі студентами.

За даними вищезазначеної авторської методики визначено розподіл студентів за рівнями аутоагресивної поведінки (табл. 3).

¹¹ Литмен Р. Зигмунд Фрейд о самоубийстве [электронный ресурс] / Р. Литмен // Журнал практической психологии и психоанализа. — 2003. — № 1. — Режим доступа : <http://psyjournal.ru/j3p/pap/php?id=20030101>

⁷ Гуревич К. М. Психологическая диагностика: учеб. пособие / К. М. Гуревич [и др.]; под ред. К. М. Гуревича, Е. М. Борисовой. — М. : Изд-во УРАО, 1997. — 182 с.

Таблиця 3

**Розподіл досліджуваних студентів за рівнями аутоагресивної поведінки
(за авторською методикою)**

Рівень аутоагресивної поведінки	Кількість досліджуваних, %
низький	45,7
середній	24,6
високий	29,7

Як бачимо з табл. 3, майже третина студентів (29,7%) має високий рівень аутоагресії, тоді як четверта частина досліджуваних — середній рівень аутоагресії (24,6%), а менше половини молоді мають низький рівень схильності до аутоагресивної поведінки. Отримані дані узгоджуються з даними методики Є. Ільїна, з якої видно, що менше половини молодих людей мають низьку схильність до аутоагресивної поведінки.

На заключному етапі емпіричного дослідження за результатами дисперсійного аналізу визначено особливості аутоагресивної поведінки студентів вищих навчальних закладів, залежно від ряду організаційно-професійних та гендерно-вікових чинників.

Насамперед, констатовано статистично значущі відмінності аутоагресивності студентської молоді ($p < 0,01$), залежно від профілю навчання (рис. 1).

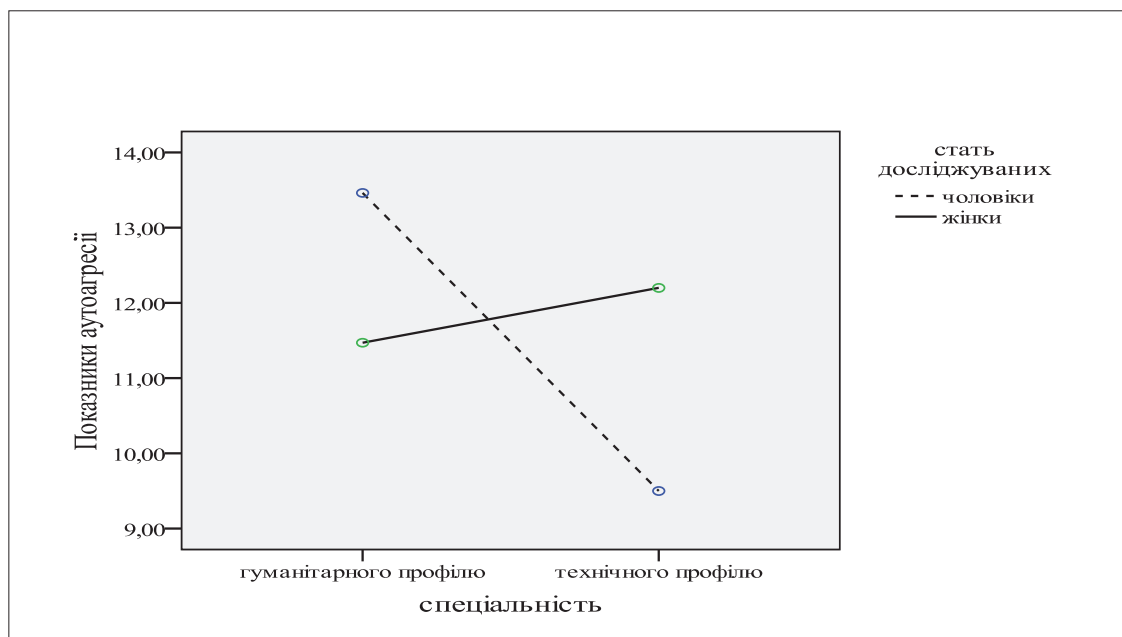

Рис. 1. Особливості аутоагресивної поведінки студентів вищих навчальних закладів, залежно від профілю навчання

Як видно з рис. 1, жінки технічного профілю навчання та чоловіки гуманітарного профілю навчання мають більш високі показники схильності до аутоагресивної поведінки, ніж жінки гуманітарного та чоловіки технічного

профілю ($p < 0,01$). Це, на нашу думку, можна пояснити специфікою гендерної соціалізації, зокрема, відомим ефектом «страх успіху» в діяльності, що вважається неприйнятною представникам певної статі¹⁷. Адже технічні спеціальності завжди вважалися більш притаманними чоловікам, а гуманітарні – жінкам. Людина, яка знаходиться у незвичній для неї ролі, перебуває у стресових умовах, тому, можливо, більш схильна до аутоагресивних проявів¹⁶.

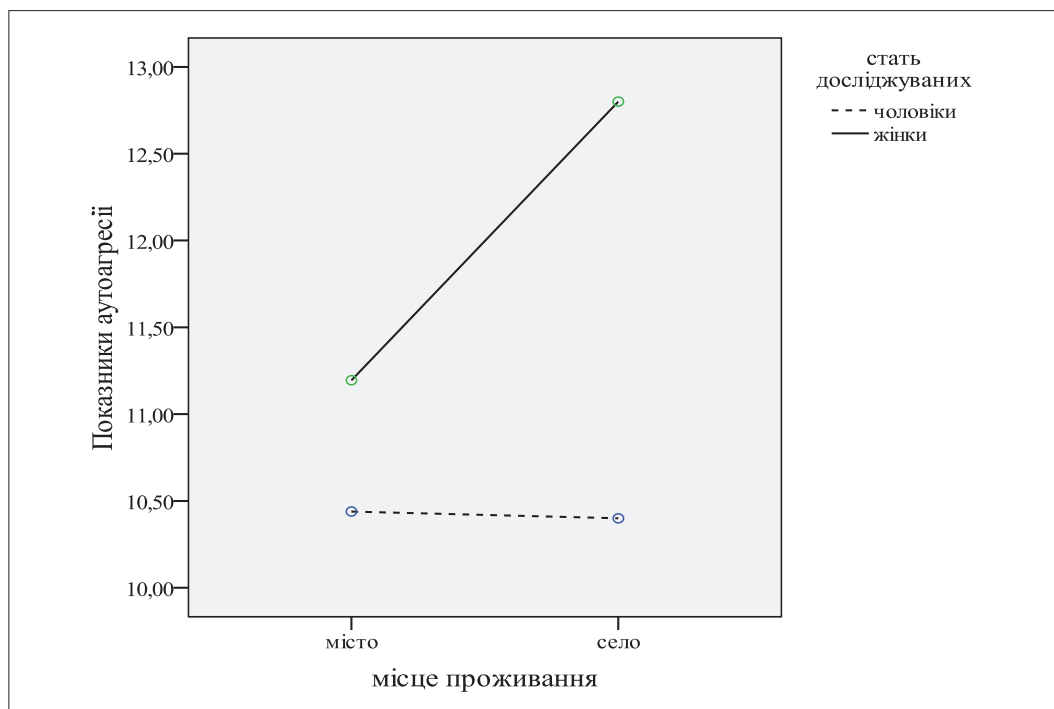

Рис. 2. Особливості аутоагресивної поведінки студентів вищих навчальних закладів, залежно від місця проживання

Як видно з рис. 2, схильність до аутоагресивної поведінки чоловіків не залежить від проживання в тій чи іншій місцевості. Тоді як для жінок проживання у селі підвищує схильність до аутоагресивної поведінки ($p < 0,05$).

На нашу думку, одержані результати можна пояснити, з одного боку, доволі несприятливими факторами проживання у сільській місцевості (важка праця, особливо у літній період; обмежені можливості для дозвілля тощо), а з іншого – надмірним емоційним навантаженням через необхідність адаптації до проживання у великому місті у період навчання, які в сукупності й можуть сприяти схильності до аутоагресивної поведінки. Так, зокрема, як свідчать дослідження

¹⁷ Турецкая Г. В. Страх успеха: психологическое исследование феномена / Г. В. Турецкая// Психологический журнал. — 1998. — Т. 19. — № 1. — С. 37–46.

¹⁶ Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. — К. : Либідь, 2003. — 376 с.

Ж. Білостоцької², жінки у сільській місцевості більш схильні до підвищеної тривожності та депресії, причиною яких є дефіцит соціальної підтримки, безробіття, трое маленьких дітей (та більше), неможливість отримати психологічну допомогу у час післяпологової депресії та у клімактеричний період, невпевненість у майбутньому. Усі фактори у комплексі можуть підвищувати схильність до аутоагресивних дій.

За віком і курсом навчання статистично значущих відмінностей у схильності студентів до аутоагресивної поведінки виявлено не було.

Висновки

Виявлено схильність до аутоагресивної поведінки у значній частини (практично у двох третин) студентської молоді.

Визначено особливості схильності студентів вищих навчальних закладів до аутоагресивної поведінки, залежно від статі, віку, місця проживання, курсу та профілю навчання. Виявлено, що жінки технічного профілю навчання та чоловіки гуманітарного профілю навчання мають вищі показники схильності до аутоагресивної поведінки, порівняно із жінками-гуманітаріями та чоловіками-техніками.

Констатовано, що рівень схильності до аутоагресивної поведінки у жінок залежить від місця проживання, він вищий у жительок села; тоді як у чоловіків цей фактор не впливає на схильність до аутоагресії.

Відповідно доцільним уявляється необхідність розробки диференційованої програми попередження аутоагресивної поведінки молоді.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні та апробації диференційованої програми попередження аутоагресивної поведінки молоді з урахуванням гендерно-вікових та організаційно-професійних характеристик.

Список використаних джерел

1. Бек А. Когнитивная терапия депрессии / А. Бек, Шо Б. Раш, Г. Эмери ; пер. с англ. — СПб. : Питер, 2003. — 304 с.
2. Белостоцкая Ж. И. Современные особенности депрессивных расстройств, выявляемых у лиц, проживающих в сельской местности (обзор литературы) / Ж. И. Белостоцкая, И. Л. Вовк // Український вісник психоневрології. — 2009. — Т. 17. — Вип. 1. — С. 129–134.
3. Блюм Г. Психоаналитические теории личности / Г. Блюм. — М. : Академический проект, 1999. — 224 с.

² Белостоцкая Ж. И. Современные особенности депрессивных расстройств, выявляемых у лиц, проживающих в сельской местности (обзор литературы) / Ж. И. Белостоцкая, И. Л. Вовк // Український вісник психоневрології. — 2009. — Т. 17. — Вип. 1. — С. 129–134.

4. Волков Ю. Г. Социология молодежи: учеб. пособие / Ю. Г. Волков, В. И. Добренев, Ф. Д. Кадария [и др.]; под ред. Ю. Г. Волкова. — Ростов н/Д: Феникс, 2001. — 576 с.
5. Грановская Р. М. Эмоции и стресс / Р. М. Грановская // Элементы практической психологии. — СПб.: Речь, 2003. — 655 с.
6. Гроф С. Человек перед лицом смерти / С. Гроф, Дж. Хэлифакс; пер. с англ. А. И. Неклесса. — М.: Изд-во Трансперсонального ин-та, 1996. — 246 с.
7. Гуревич К. М. Психологическая диагностика: учеб. пособие / К. М. Гуревич [и др.]; под ред. К. М. Гуревича, Е. М. Борисовой. — М.: Изд-во УРАО, 1997. — 182 с.
8. Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий / Е. П. Ильин. — СПб.: Питер, 2004. — 701 с.: ил. — (Серия «Мастера психологии»).
9. Калашникова А. С. Психологические механизмы аутоагрессивных и гетероагрессивных действий с психическими расстройствами, не исключающими вменяемости: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06, 19.00.04 / А. С. Калашникова; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. — М., 2010. — 273 с.
10. Комлев В. А. Прогнозирование аутоагрессивного поведения осужденных в исправительных учреждениях: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / В. А. Комлев; С.-Петерб. ун-т МВД России. — СПб., 2010. — 215 с.
11. Литмен Р. Зигмунд Фрейд о самоубийстве [электронный ресурс] / Р. Литмен // Журнал практической психологии и психоанализа. — 2003. — № 1. — Режим доступа: <http://psyjournal.ru/j3p/pap/php?id=20030101>
12. Меннингер К. Война с самим собой / К. Меннингер. — М.: Экспо-пресс, 2001. — 480 с.
13. Реан А. А. Психология человека от рождения до смерти / А. А. Реан. — СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. — 656 с. — (Серия «Психологическая энциклопедия»).
14. Руженков В. А. К вопросу об уточнении содержания понятия «аутоагрессивное поведение» / В. А. Руженков, Г. А. Лобов, А. В. Боева; БелГУ // Научно-медицинский вестник Центрального Черноземья. — 2008. — № 32. — С. 20–24.
15. Сысоев А. М. Психология аутоагрессивного поведения осужденных и его предупреждение: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / А. М. Сысоев; РГБД ОД. — Рязань, 2002. — 220 с.
16. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. — К.: Либідь, 2003. — 376 с.
17. Турецкая Г. В. Страх успеха: психологическое исследование феномена / Г. В. Турецкая // Психологический журнал. — 1998. — Т. 19. — № 1. — С. 37–46.

18. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник / В. Франкл ; под общ. ред. : Л. Я. Гозмана, Д. А. Леонтьева ; пер. с англ. и нем. — М. : Прогресс, 1990. — 368 с.
19. Фрейд З. Печаль и меланхолия / З. Фрейд // Суицидология: прошлое и настоящее. — М. : Когнито-центр, 2001. — С. 255–270.
20. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм ; пер. с нем. Э. Телятниковой. — М. : АСТ: АСТ МОСКВА, 2006. — 670 с.
21. Шнейдман Э. Душа самоубийцы / Э. Шнейдман. — М. : Смысл, 2001. — 401 с.

Методика О. Мусаелян

«Визначення рівня схильності до аутоагресивної поведінки».

Інструкція до тесту.

Якщо ви повністю згодні з твердженнями про ті чи інші особливості поведінки, які представлено у опитувальнику, то навпроти номера твердження поставте «+», якщо ні – «-».

1. Я вважаю, що я людина крайнощів.
2. Я дуже важко адаптуюсь у новому колективі, а іноді зовсім залишаюся самотнім.
3. У мене є татуювання (пірсинг, брендинг, скарифікація тощо).
4. Я часто почуваюся безпорадним у складних ситуаціях.
5. Якщо я ображаюсь, то це на довго.
6. Іноді я не бачу сенсу у власному житті.
7. Друзі мені часто говорять, що я великий альтруїст.
8. Коли мене ображають, мені важко відповісти грубо.
9. Я не вважаю, що одноразовий прийом легкого наркотику дуже небезпечний для здоров'я.
10. Я часто відчуваю тривогу, яка не минає.
11. Я часто бачу сні з сюжетами катастроф (загибеллю людей тощо).
12. Я люблю керувати автомобілем на високій швидкості (або коли водій керує автомобілем на високій швидкості).
13. Я завжди цікавився холодною зброєю.
14. Іноді мені здається, що я ідеаліст.
15. Якщо у мене не складаються стосунки з оточуючими, я довго аналізую, чи не сам я винен.
16. Я люблю види спорту, які пов'язані з ризиком.
17. У мене на сьогодні не найкращі стосунки з рідними.
18. Я не вважаю себе впевненою людиною.
19. Я думав про те, чи не поїхати мені у АТО (у зону бойових дій).
20. Рідні мені часто кажуть, що я погано дбаю про своє здоров'я.
21. Я вважаю, що я максималіст.
22. Мені багато за що соромно у своєму житті.
23. Я вважаю, що, якщо людина контролює кількість уживаного нею алкоголю, то небезпеки не існує.
24. Іноді я занадто багато розмірковую над тим, чи правильно я вчинив.
25. Я часто приймаю лікарські засоби без призначення лікаря.
26. Я будуватиму взаємини у своїй сім'ї зовсім по-іншому.
27. Коли мені потрібно бути у формі, я швидко знижую вагу.
28. Мені складно спланувати щось на тривалий період.

Olena Musaelyan

**GENDER AND AGE, ORGANIZATIONAL AND PROFESSIONAL PECULIARITIES
OF THE STUDENTS' INCLINATION TO THE SELF-HARM BEHAVIOR**

References: 21.

The article deals with the results of empirical research of psychological features students' self-harm behavior in universities based on their gender, age, organizational and professional characteristics, the fact of propensity for self-harm behavior among most of students

The research collected and developed psychodiagnostical tools to study factors and levels of students' self-harm behavior. In particular, method «Determination of susceptibility to self-harm behavior» is established and held its validation and standardization on a sample of students.

High significant part (almost two thirds) of students revealed propensity for self-harm behavior.

There are peculiarities of predisposition to various expressions of self-harm behavior according to gender, age, location, specialization and year of course. Such features are found especially regarding the propensity to self-harm behavior of women of technical specialization and men in humanities education. It is noted that the level of propensity to self-harm behavior of women depends on the location; it is higher in rural areas; while for men this factor does not affect susceptibility to self-agression.

Consequently it seems appropriate necessity to develop differentiated programs on young people self-harm behavior prevention.